



prof. dr hab. Małgorzata Dajnowicz

Białystok, 7 listopada 2024 r.

Kierownik

Katedry Historii Kultury

Uniwersytet w Białymstoku

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Lillii Małgorzaty Pietrusiewicz
pt. *Ośrodek recepcyjny dla cudzoziemców w Białej Podlaskiej*, Lublin 2024, s. 486**

napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Krystyny Trembickiej

1. Podstawa formalno-prawna sporządzenia recenzji

Recenzja została sporządzona w związku z powołaniem przez Radę Naukową Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UMCS w Lublinie na posiedzeniu w dniu 27 września 2024 r. do pełnienia funkcji recenzentki rozprawy doktorskiej w postępowaniu o nadanie stopnia doktora nauk społecznych w zakresie nauki o polityce i administracji Pani mgr Lillii Małgorzaty Pietrusiewicz.

2. Wybór tematu, cel pracy oraz wykorzystanie źródeł i literatury przedmiotu

Wybór tematu oceniam jak najbardziej za uzasadniony, zwłaszcza w obecnej sytuacji globalnej, związanej z wojną na Ukrainie i nasilonych migracji ludności na zachód z terenów państw za wschodnią granicą Polski, zwłaszcza przemieszczania się ludności ukraińskiej do Polski i w kierunku innych państw Unii Europejskiej. Miejscem czasowego i stałego pobytu migrantów już we wcześniejszym okresie stała się również Polska. Treść merytoryczna rozprawy dotyczy szeroko rozumianych aspektów związanych z tą problematyką. W niniejszej pracy poruszono także problemy społeczne, wynikające z migracji do Polski w wielu przypadkach grup odmiennych kulturowo, w tym religijnie i tożsamościowo. Ośrodek recepcyjny dla cudzoziemców w Białej Podlaskiej będący podmiotem opracowania stał się miejscem, w którym cudzoziemcy - uchodźcy mieszkali, uczyli się języka i kultury polskiej,

poddawali się adaptacji, uzyskiwali bezpieczeństwo socjalne, kulturowe, często schronienie przed wojną tocząca się w rodzinnym kraju. W ośrodku tym oczekiwali także na objęcie ich ochroną międzynarodową.

Wybór tematu dysertacji jest w pełni uzasadniony, jak dotąd bowiem nie powstały żadne zwarte studia obejmujące monograficzne opracowanie Ośrodka recepcyjnego dla cudzoziemców w Białej Podlaskiej.

Cezury przyjęte przez Autorkę są logiczne, wręcz oczywiste oraz nie wymagają szczególnego uzasadnienia, wskazują bowiem na okres funkcjonowania ośrodka od momentu powstania instytucji w 2009 roku po rok 2022, kiedy to zaplanowano zamknięcie chronologiczne pracy, powodowane również zakończeniem pozyskiwania materiału do analizy, będącej podstawą materiałową dysertacji. Wyszczególniono także podokresy w rozwoju i etapach funkcjonowania placówki z wyodrębnieniem w szczególności lat 2020-2022, w których to ośrodek był niedostępny w związku z pandemią COVID-19 i obostrzeniami z tym związanymi, atakiem hybrydowym na polską granicę z Białorusią i związanym z tym przekształceniem placówki w ośrodek strzeżony oraz inwazją Rosji na Ukrainę, w konsekwencji czego nastąpił większy niż wcześniej napływ cudzoziemców, zwłaszcza Ukraińców szukających w Polsce schronienia przed wojną. Dodać trzeba, że praca znacząco wykracza poza ramy ujęte w tytule, zarówno pod względem chronologicznym jak i rzeczowym.

Celem zasadniczym postawionym w pracy jest kompleksowe ukazanie funkcjonowania ośrodka recepcyjnego dla cudzoziemców w Białej Podlaskiej począwszy od uwarunkowań logistyczno-funkcjonalnych takich jak opis bazy lokalowej, personelu, warunków mieszkaniowych, in. skończywszy na przedstawionej analizie przebywających tam migrantów.

Materiał badawczy poddany analizie i wykorzystany do opracowania poszczególnych rozdziałów jest bardzo bogaty i różnorodny. Warte wyróżnienia pozostają wyniki opracowań pozyskanych z analizy własnych obserwacji i wywiadów, ankiet oraz rozmów z indywidualnymi osobami – personelem czy cudzoziemcami przebywającymi w placówce. Materiały te dostarczyły unikalnej wiedzy na temat odczuć przebywających w ośrodku, indywidualnych potrzeb i oczekiwań migrantów. Ważnym materiałem źródłowym były analizowane akty prawa polskiego i międzynarodowego, dotyczące poruszanej w dysertacji problematyki. Wydaje się, że podstawowym i najważniejszym materiałem okazały się dokumenty wewnętrzne placówki, udostępnione na potrzeby powstania dysertacji. Wykorzystano także liczne programy, raporty, ekspertyzy, inne dokumenty dotyczące

cudzoziemców, uchodźców, migrantów, szeroko rozumianej ochrony międzynarodowej czy materiały z badań opinii społecznej na temat problematyki uchodźstwa, korespondencję wskazaną jako archiwalia autora, zasoby internetowe. Do tego dodać należy wykorzystaną literaturę przedmiotu, prasę opinii, magazyny społeczno-polityczne. Można byłoby sięgnąć, chociaż porównawczo, do publikacji obcojęzycznych dotyczących np. problemu migracji i uchodźstwa w odniesieniu do regionów i krajów Unii Europejskiej.

3. Ocena merytoryczna pracy, wyniki badań

Recenzowana rozprawa składa się ze wstępu, czterech rozdziałów zasadniczych, zakończenia, bibliografii. Zastosowany przez Autorkę układ treści, problemowy, uważam za przejrzysty i logiczny. Konstrukcja pracy jest przemyślana i nie budzi żadnych zastrzeżeń.

Wstęp skonstruowany został poprawnie. Przedstawiono wyjaśnienie stanu badań, krytykę, omówienie źródeł, metodologię, cele i postulaty badawcze, hipotezy, omówiono treść poszczególnych części pracy. Podano również motywacje, które legły u podstaw wyboru tematu do opracowania.

W rozdziale I, który uznać można za wprowadzający do tematyki zasadniczej zarysowane zostały różnorodne wątki dotyczące genezy powstania opisywanego ośrodka dla cudzoziemców, także zarysowano w nim uwarunkowania polityczne, prawne, społeczne, ekonomiczne. Rozdział ten jest poprawnym i logicznym wprowadzeniem do zasadniczej części pracy. Interesujące wątki dotyczą zwłaszcza kwestii związanych z trudnościami, w tym ograniczeniami w funkcjonowaniu instytucji podczas kryzysu pandemicznego, migracyjnego z 2015 r. Wyjaśnione zostały ponadto zastosowane regulacje prawne, w tym UE, przyczyny uchodźstwa, społeczne, gospodarcze, polityczne, wynikające z zagrożeń regionalnych i globalnych. Jako wstęp do zasadniczych rozdziałów traktować można podanie danych liczbowych uchodźców w odniesieniu do lat przed 2009 r., kiedy to Polska weszła do UE, znalazła się strefie Szengen.

Jako wynik własnej obserwacji i analizowanej dokumentacji wewnętrznej należy wskazać treści rozdziałów następnych, w tym rozdziału II. Tu należy wskazać na ogromny trud Autorki pracy w pozyskaniu materiału, który udostępniano Jej na miejscu, w danej placówce bez możliwości kopiowania.

Skrupulatne opisy funkcjonowania wewnętrznych struktur ośrodka w Białej Podlaskiej dostarczają czytelnikowi wiedzy na temat działających wewnątrz instytucji - przedszkola,

siłowni, zasobu bibliotecznego, pokoju/pomieszczenia modlitw. W placówce oprócz sobót i niedziel dostępna była opieka lekarska i pielęgniarska. Autorka przedstawiła także znaczenie współpracy przedstawionej placówki z organizacjami pozarządowymi, o zaangażowaniu wolontariuszy.

Statystyczne analizy wraz z opisem i komentarzem prezentowane są w rozdziale następnym (III). Dowiadujemy się z nich o przebywających tam cudzoziemcach, pochodzących z krajów byłego ZSRR, to jest Rosji, Gruzji, Azerbejdżanu, Armenii. Za wartościowe uznać należy szczegółowe zestawienia liczbowe przebywających w ośrodku recepcyjnym z podziałem na poszczególne lata, z uwzględnieniem wieku cudzoziemców, kraju pochodzenia. Zaprezentowano dane procentowe, dotyczące wniosków starających się o ochronę międzynarodową, gdzie na czoło w 2023 r. wysuwali się Białorusini, później Rosjanie. Trzecią pozycję zajęli migranci z Egiptu. Warto odnotowania są podane dane liczbowe, dotyczące odmów o udzieleniu ochrony, co skutkowało opuszczeniem terytorium Polski przez cudzoziemców. Dobrze było pogłębić analizy w tym zakresie i poszukać odpowiedzi w przedmiocie skuteczności wydawania tych decyzji, dalszych losów osób opuszczających opisywany ośrodek, zachodzących zmian w przedmiocie liczby uzyskujących ochronę międzynarodową z poszczególnych krajów, przeanalizować grupy pod względem wieku, płci w przyporządkowaniu do poszczególnych krajów. Tego rodzaju dane miałyby niezwykle użyteczne znaczenie.

Ciekawe informacje uzyskano w wyniku przeprowadzonych ankiet i rozmów, co dało obraz motywacji migracji, przyczyn opuszczania rodzinnego kraju, deklaracji rozmówców co do ich planów na przyszłość. Nasuwa się ciekawy wniosek, przedstawiony przez Autorkę pracy, że blisko 60% badanych deklaruowało pozostanie w Polsce. Jest to sprzeczne z obiegową opinią, jakoby Polska miała być jedynie przystankiem dla cudzoziemców, w tym uchodźców w drodze do zachodnich krajów Unii Europejskiej, docelowego obszaru ochrony.

Struktura wykształcenia, zawodowa, status materialny miały swój wpływ na czynniki związane z adaptacją w państwie polskim i integracją z lokalną społecznością. Można upomnieć się w tym miejscu o przywołanie konkretnych historii, indywidualnych przypadków opowiadających o losach szukających bezpieczeństwa i schronienia w Białej Podlaskiej, przez co pokazania ludzkiej twarzy współczesnego uchodźcy, z pewnością często pełnego obaw o przyszłość, pozostającego niestety długotrwałe w izolacji środowiskowej, nieznającego języka polskiego, stroniącego nierzadko od budowania relacji z miejscowymi Polakami.



W IV rozdziale dysertacji przedstawiono szeroko rozumiany, świadczony w ośrodku recepcyjnym zakres pomocy cudzoziemcom podczas ich pobytu w opisywanej placówce. Opisywano zasady dotyczące opieki medycznej, w tym diagnostycznej, psychologicznej, udzielanej pomocy finansowej, innej materialnej. Autorka podała, że przebywający w placówce tylko w części korzystali z zajęć edukacyjno-adaptacyjnych, w tym z uczestnictwa w lekcjach języka polskiego, nierzadko wydawali się być zagubieni, wycofani społecznie (zwłaszcza kobiety i dzieci), przeżywając traumę oczekiwania na decyzję o objęciu ich ochroną międzynarodową. Mimo że ośrodek na mocy nałożonego na niego obowiązku formalno-prawnego realizował misję zapewnienia migrantom bezpieczeństwa w wielu aspektach, poczucie niepokoju wydawało się być czymś nieprzemijającym, wręcz trwałym podczas pobytu w ośrodku recepcyjnym.

Zakończenie będące podsumowaniem treści dysertacji zbudowane jest poprawnie, odnajdujemy w nim podsumowujące odpowiedzi na postawione (i ukryte) cele określone we wstępie oraz wnioski wynikające z analizy treści poszczególnych rozdziałów. Ta część świadczy o wystarczającym rozpoznaniu analizowanego tematu, o dojrzałym spojrzeniu naukowym na problematykę związaną z cudzoziemcami przebywającymi w ośrodku recepcyjnym w Białej Podlaskiej. Wskazano w podsumowaniu obszary polityki państwa wobec migrantów (co wydaje się być celem zasadniczym), wpisującej się w polski i europejski system azylowy. Dobrą praktyką jest konkretne, punktowe podanie odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

4. Język, niedoskonałości pracy, inne kwestie uzupełniające

Rozprawa napisana jest językiem komunikatywnym, poprawnie pod względem językowym oraz warsztatowym. W tekście zdarzają się niekiedy zdania, które należałoby doprecyzować, uzupełnić, poprawić a nawet przekształcić. Niekiedy wręcz nużące są dane liczbowe, procentowe podawane w tekście, co należałoby uprościć, opatrzyć szerszym komentarzem autorskim, wnioskami. Dobrą praktyką w pracach naukowych jest wyodrębnienie części podsumowujących każdy rozdział, w którym ujęłoby najważniejsze wnioski wynikające z analizy treści. Mają one także charakter praktyczny, ułatwiają bowiem następnie opracowanie bardzo ważnej części pracy, jaką jest zakończenie. Tu jednak z recenzenckiego obowiązku wskazać muszę, że podsumowania rozdziałów w niniejszej pracy mają charakter raczej uzupełniającej refleksji a nie rzeczywistego podsumowania.



5. Podsumowanie, konkluzja

Mgr Lilia Małgorzata Pietrusiewicz w przedstawionej do recenzji pracy pt. *Ośrodek recepcyjny dla cudzoziemców w Białej Podlaskiej* zaprezentowała posiadaną wiedzę w kwestii przyjętych metod i pojęć badawczych w zakresie nauk o polityce i administracji. Ponadto dowiodła, że posiada wiedzę szczegółową, uwzględniającą publikowane i niepublikowane osiągnięcia naukowe w zakresie prezentowanej w dysertacji problematyki. W mojej ocenie posiada także umiejętności wskazujące na możliwości wprowadzenia do obiegu naukowego wyników własnych badań. Posiada także podstawowe umiejętności krytycznej analizy i syntezy a także zdolności formułowania sądów na temat problematyki pracy oraz kompetencje do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej oraz doskonalenia etosu tej pracy. Większość moich uwag wniesionych w recenzji ma charakter polemiczny, co nie wpływa ostatecznie na bardzo pozytywną ocenę prezentowanej pracy doktorskiej.

Mgr Lilia Małgorzata Pietrusiewicz wykazała się umiejętnością kompletowania i analizy materiałów źródłowych, formułowania pytań badawczych oraz udzielania na nie odpowiedzi. Praca wprowadza do obiegu naukowego nowe ustalenia badawcze na temat cudzoziemców w Polsce, w tym zwłaszcza lokowanych w ośrodku recepcyjnym w Białej Podlaskiej. Opracowanie to należy ocenić pozytywnie. Rozprawa doktorska pt. *Ośrodek recepcyjny dla cudzoziemców w Białej Podlaskiej* stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje poprawną wiedzę teoretyczną mgr Lili Pietrusiewicz w dyscyplinie nauki o polityce i administracji. W związku z powyższym przedkładam wniosek Radzie Naukowej Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UMCS w Lublinie rekomendujący udział mgr Lili Małgorzaty Pietrusiewicz w dalszych etapach postępowania w przewodzie doktorskim. Uznaję z przekonaniem, że rozprawa doktorska pt. *Ośrodek recepcyjny dla cudzoziemców w Białej Podlaskiej*, opracowana przez p. L. M. Pietrusiewicz spełnia wymagania określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym.

KIEROWNIK
Katedry Historii Kultury

prof. dr hab. Małgorzata Dajnowicz